

VÄRLDEN

Säkerhetsläget i Europa.

W

i står öga mot öga, och den andre blinkade just”.

Den amerikanske utrikesministern Dean Rusk kommentar om Kubakrisen har blivit legendarisk. ”Den andre” var sovjetledaren Nikita Chrusjtjov, som nyss hade beordrat nedmontering av alla kärnvapenbärande missiler på Kuba.

Det var slutet på ett gastkramande storpolitiskt drama som genom åren har stötts och blötts i akademiska avhandlingar, i romaner, dokumentärfilmer och spelfilmer som den hyllade ”Tretton dagar” från 2000.

Vinklarna på Kubakrisen är många, men en sak tycks de flesta vara överens om: detta var det närmaste som världen hittills har kommit ett tredje världskrig, utkampat med kärnvapen mellan supermakter.

Att denna utgång kunde undvikas var – anser många – rena turen.

Och nu jämför bedömare både i USA och i Ryssland dagens politiska spänningar med denna 60 år gamla kris. Vissa talar om ”Kubakrisen 2.0”.

Då, hösten 1962, handlade det om utplacering av sovjetiska kärnvapenmissiler på Kuba, en nybliven allierad till Moskva där Fidel Castros revolution hade segrat tre år dessförinnan.

Denna vinter har fokus legat på ryska truppsammandragningar vid gränsen till Ukraina, på en möjlig rysk invasion av grannlandet och på de maximalistiska krav president Vladimir Putin nu ställer på USA och Nato.

Bland annat vill Putin ha bindande löften om att inga postsovjetiska länder någonsin går med i Nato, samt att alla amerikanska kärnvapen i Europa dras tillbaka.

Det är en kravlista som varken Joe Biden eller USA:s europeiska allierade kan gå med på. En ”non-starter” som amerikanerna säger.

Men det som gör att många blickar 60 år bakåt i tiden är andra utspel och antydningar som kommit från rysk sida, både under förra veckans diplomatiska möten och tidigare.

Det är utspel som skulle förflytta brännpunkten i stormaktskonflikten från det vinterfrusna Ukraina till USA:s egen bakgård. Nämligen till platser som Venezuela – eller Kuba.

Vid förra veckans möte i Genève sa en högt uppsatt rysk diplomat enligt New York Times att Ryssland är redo att ”placera ut ospecificerade vapensystem till ospecificerade platser”. Detta sammanfaller med amerikanska underrättelsetjänsters bedömning att Moskva överväger att

flytta taktiska kärnvapen, inklusive nya super-snabba missiler, närmare USA.

Ryssland har länge påpekat att om amerikanska kärnvapen placeras i Ukraina så skulle de kunna nå Moskva på fem minuter. Detta utspel ofta i ryska medier, trots att varken USA, Nato eller Ukraina har några som helst planer på sådana utplaceringar.

I november talade Putin själv om detta påstådda hot, och om hur Ryssland kan svara på det – med sina nya missiler.

– Flygtiden till dem som beordrar en sådan attack kommer också att vara fem minuter, sa han.

Uttalandet syftade uppenbarligen på ryska missiler som skulle kunna avfyras mot Washington från ubåtar nära den amerikanska kusten.

Putin tillade att detta bara skulle ske som svar på motståndarsidans agerande.

Men enligt många bedömare handlar det inte bara om ubåtar. Ryssland antyder också att det kan bli fråga om utplacering av markbaserade vapen – precis som under Kubakrisen. Och även i Moskva ser många paralleller till 1962 års missildrama, som här kallas ”Karibiska krisen”.

I USA:s närområde finns i dag två länder med nära band till Ryssland: Venezuela och Kuba.

I Venezuela har Moskva länge stött den auktoritära presidenten Nicolas Maduro, som i sin tur är fiende till USA. De båda länderna har hållit gemensamma militärövningar, och i december 2018 landade två ryska bombplan av typen TU-160, utrustade för att bära kärnvapen, i Caracas – ett tilltag Washington såg som ytterst provocerande.

Relationerna mellan Moskva och Havanna låg länge på sparlåga efter Sovjetunionens sammanbrott 1991. Men på sistone har utbytet ökat kraftigt, med fördubblad handel på några få år, ryska investeringar i infrastruktur och de senaste åren även militärt samarbete.

I juni 2019 besöktes Kuba av fregatten Admiral Gorsjkov, ett av den ryska flottans mest moderna fartyg, utrustat bland annat med kryssningsmissiler. Det sågs av många som ett sätt att visa militär styrka gentemot USA.

Och nu nämns alltså Venezuela och Kuba igen, som möjliga baser för ryska kärnvapen.

Möjligheten att detta skulle förverkligas har cirkulerat i ryska medier och kommit upp i intervjuer med höga företrädare. De i sin tur ger medvetet kryptiska svar.

Putins pressekreterare Dmitrij Peskov säger till nyhetsbyrån Tass att Venezuela och Kuba är självständiga stater som själva får bestämma vilka militärbaser de vill ha på sitt territorium, och påpekar samtidigt att Estland tillåter utländsk Natotrupp i sitt land – som ett bevis på att det är väst, inte Ryssland, som orsakar ökande militär spänning i Europa.

Vice utrikesminister Sergej Rjabkov svarade häromdagen så här på en direkt fråga om det kan bli aktuellt att placera ut ryska kärnvapen i de båda latinamerikanska länderna:

– Jag vill varken bekräfta eller utesluta något.

I oktober 1962, när Chrusjtjov hade ”blinkat” och packat ihop de sovjetiska missilerna, sågs John F Kennedy som den store segraren. Han hade visserligen spelat högt – försatt amerikanska kärnvapentrupper i 15 minuters beredskap – men till sist fått motståndaren att ge med sig.

Nikita Chrusjtjov var Sovjetunionens ledare från 7 september 1953 till 14 oktober 1964.

Foto: Fine Art Images

John F Kennedy, USA:s 35:e president åren 1961-1963.

Foto: Arnie Sachs/Consolidated News Photos

Fidel Castro styrde Kuba först som premiärminister 1959-1976 och därefter som president från 1976 till 2008

Foto: Zuma press

Det hade skett mot bakgrund av händelser som då var okända utanför maktens innersta korridorer, och som lika gärna hade kunnat sluta i katastrof.

Vid ett tillfälle, den 27 oktober, uppfattade exempelvis befälhavaren på en sovjetisk ubåt att kriget redan hade inletts och ville avfyras en kärnvapenbestyckad torped. Världen räddades av att hans överordnade, som fanns ombord, sa nej.

Dagen dessförinnan hade Castro skickat ett brev till Chrusjtjov, där han bad sovjetledaren svara på en amerikansk invasion med ett kärnvapenanfall mot USA, ”hur hård och fruktansvärd en sådan lösning än vore”.

Allt detta kom fram först i efterhand.

Det blev också långt senare känt att den amerikanske presidenten i själva verket hade gått med på eftergifter. I en hemlig del av överenskommelsen med sovjetledaren gick USA med på att i gengäld montera ner de missiler de själva hade placerat ut i Natolandet Turkiet.

Kanske var det så att både Kennedy och Chrusjtjov hade blinkat och därmed räddat freden. I elfte timmen.

Kommer Biden och Putin någonsin att hamna ”öga mot öga” på likande sätt som deras företrädare gjorde på 1960-talet?

Förhoppningsvis inte, även om Putins beteen- de ibland orsakar skrämshicka hos bedömare i USA som fruktar en ny cowboyduell.

Som när den ryske presidenten i fjol sa att Rysslands svar, om dess säkerhetsintressen hotades, skulle bli ”assymetriskt, snabbt och hårt”.

Men hårda ord är en sak. De mest troliga följderna av dagens ryska upptrappning mot Ukraina är fortfarande att det hela antingen stannar vid hotelser, eller i begränsade attacker inom ramen för den redan pågående konflikten i östra Ukraina.

På detta sätt skulle Putin kunna uppnå sitt mål att hålla Ukraina instabilt och sabotera landets modernisering och närmande till väst. Han skulle undvika ett kostsamt krig och ändå avleda rysarnas uppmärksamhet från sådant som coronapandemin och den dåliga ekonomin.

Men han skulle inte få några eftergifter från USA:s och Natos sida. Åtminstone inga som fästs på papper.

Det som ger många anledning till försiktig optimism i dagens spända läge är att parterna trots allt talar med varandra. Både USA och Ryssland betonar att diplomatin har en viktig roll, att samtalen ska fortsätta tills vidare. Också ur denna aspekt kan det vara en poäng att minnas Kubakrisen.

För 60 år sedan hade avgrunden troligen kunnat undvikas tidigare om bara kommunikationen varit bättre mellan de båda supermakterna.

Ett konkret resultat av krisen blev också att en ”het linje” upprättades mellan Washington och Moskva, en krypterad telefonlinje där de högsta ledarna kunde kontakta varandra vid behov och avvärja risken för att ett storkrig utlöstes av miss- tag.

Heta linjen finns fortfarande kvar, i dag som krypterad e-post.

Men huruvida Biden och Putin samtalar genom denna kanal är förstas topphemligt.

Ingmar Nevéus
ingmar.neveus@dn.se

Bedömare varnar för ”Kubakrisen 2.0”

November 1962: Amerikanska jagaren Barry närmar sig ett sovjetiskt fraktfartyg för att inspektera dess last - troligen missiler som fraktas hem från Kuba. Det sker dagar efter den kris som var nära att utlösa ett tredje världskrig.

Foto: AP

Amerikanska marinsoldater på väg hem från basen på Guantánamo i december 1962 efter upplösningen på Kubakrisen.

Foto: Everett Collection

"President Kennedy - var försiktig!" Fredsdemonstration utanför FN-högvarteret i New York under Kubakrisen.

Foto: AP

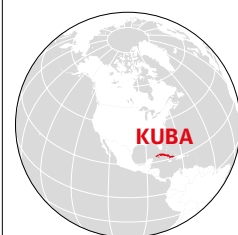
Fakta. Tredje världskriget var nära

Kubakrisen i oktober och november 1962 anses vara det tillfälle då risken var som störst att det kalla kriget skulle övergå i ett kärnvapenkrig mellan supermakterna USA och Sovjetunionen.

Konfrontationen inleddes när Sovjetunionen svarade på USA:s utplacering av kärnvapenbärande missiler i Turkiet och Italien genom att placera ut egna missiler på Kuba, 140 kilometer från Floridas kust.

När de sovjetiska installationerna upptäcktes av amerikanska spionplan den 14 oktober fick president Kennedy rådet att invadera Kuba. Han valde i stället att försätta landet i blockad och beordrade USA:s kärnvapen i högsta beredskap.

Efter tretton gastkramande dagar fick krisen sin upplösning den 27 oktober. Sovjetledaren Chrusjtjov gick med på att montera ner installationerna på Kuba och frakta hem missilerna. I en hemlig del av överenskommelsen gick USA med på att ta bort sina utplacerade missiler från Turkiet.

I det spända världspolitiska läget drar många paralleller med Kubakrisen 1962 då världen var närmare ett fullskaligt kärnvapenkrig än någonsin förr eller senare. Kan dagens konfrontation mellan Moskva och Washington urarta på ett lika farligt sätt?

